Banderes catalanes a Florència 2/3

Autor: Eva Jiménez i Xavier Llobet
Data de publicació: 08-12-2017

Segona part de la comunicació que en Xavi Llobet i l'Eva Jiménez han redactat arran del 16è Simposi sobre la Història Censurada de Catalunya.

El 2015 vam viatjar a Florència. Després d'haver contemplat les obres mestres del Renaixement italià, que fan de Florència el centre més representatiu d'aquest canvi d'època, vam decidir visitar-ne l'arquitectura medieval. Vam encetar la ruta visitant la Badia Fiorentina (978-1734), prop del lloc de residència de Dante Alighieri.

La Badia Fiorentina, presidida per un escut d'armes d'origen català?
Vam començar la visita per l'església. Un cop a dins, vam topar dalt de tot de l'altar major, en un lloc ben visible, amb un escut d'armes de quatre pals vermells que, en aquell moment, ens va semblar pintats sobre fons daurat, segurament a causa de la poca llum de l'església (foto 1). Quan a l'entrada vam preguntar de qui era aquell escut d'armes, ningú va saber dir-nos-en res.

Després d'haver fet aquella visita a l'església, ens vam arribar al Chiostro degli Aranci (1432-1438) d'aquesta abadia —és a dir, al Pati dels Tarongers— (fotos 2, 3 i 4). La denominació que havia agafat ens va semblar molt catalana, atès que molts palaus de la Generalitat dels Països Catalans en tenen un.

I aquí va acabar la nostra visita a l'abadia. Però tan bon punt vam tornar a Barcelona ens vam posar en contacte amb en Jordi Bilbeny, el qual ens va convidar a presentar les nostres observacions i conclusions sobre aquest escut de l'abadia Fiorentina al 16è Simposi sobre la Història Censurada de Catalunya, així com també sobre la resta d'edificis florentins on també hem trobat l'emblema català.

Mentre preparàvem la nostra comunicació, ens vam adonar que el fons de l'escut de què parlem no era pas groc, sinó blanc. En Jordi ens va advertir que si les barres del fons eren blanques, no eren catalanes. Això no obstant, ens va demanar que investiguéssim més, perquè podria ser que hom les hagués refet en color blanc en passar l'estat de

Una mica d'història sobre la Badia Fiorentina i la Toscana

La Badia Fiorentina va ser fundada a Florència el 978 quan aquesta població era encara una ciutat entre d'altres de la Marca Toscana i no pas la seva capital. Quant als escuts d'aquest monestir —els escuts que hi ha actualment—, aquests es van esculpir al Renaixement, quan Florència ja feia segles que era una república. Això podria explicar el canvi de color del fons de l'escut: de daurat a blanc.

La Marca Toscana (846-1115) va ser una creació carolíngia i coetània de la de la Marca Goda. La primera capital de la Marca Toscana va ser Lucca. Després, la capital va ser traslladada a Florència[1]. La República de Florència va durar entre el 1197 i el 1532[2].

1. Escut d'armes d'Ugo di Toscana a sobre de l'altar major, c. 1627-1631.
Badia Fiorentina. Foto del 2015
2. Pati dels Tarongers (Chiostro degli Aranci), 1432-1438. Badia Fiorentina. 2015

3-4. Pati dels Tarongers (Chiostro degli Aranci), 1432-1438. Badia Fiorentina.
Foto: 2015

5. Entrada a la Badia Fiorentina. Font: Wikipedia italiana: Badia Fiorentina
6. Escut d'Armes d'Ugo di Toscana. Font: Your Contact in Florence: Badia Fiorentina

7-8. Tomba d'Ugo di Toscana, 1481. Badia Fiorentina. Font: Wikimedia Commons
9. Tomba d'Ugo di Toscana, 1481. Badia Fiorentina. Font: Wikipedia italiana:
Ugo di Toscana

El marquès Ugo di Toscana i la Badia Fiorentina

Mentre fèiem aquesta recerca, vam descobrir que l'escut d'armes al qual fem referència va pertànyer al marquès Ugo di Toscana (c. 950, Pistoia 1001), nét d'Hug, comte d'Arles, rei de Provença i rei d'Itàlia (880-947).

Ugo di Toscana i la seva mare Willa di Toscana van decidir traslladar la seva residència a Florència, tot i que la capital de la marca era Lucca. Després de la seva mort, va ser gairebé natural, per al següent marquès designat per l'imperi carolingi, de traslladar la capital de la Toscana a Florència.

La Badia Fiorentina va ser fundada com una institució benedictina l'any 978 (un segle després que els monestirs de Sant Pere de Rodes, Cuixà i Ripoll) per Willa di Toscana i va ser un dels principals edificis de la Florència Medieval. El 1285 l'església romànica va patir un canvi radical. Va ser refeta en estil gòtic per obra d'Arnolfo di Cambio, que va canviar l'orientació de l'absis. Al segle XV aquesta abadia benedictina s'havia convertit en un centre cultural humanista, que estava recolzat per l'abat portuguès Dom Gomes Eanes (el Beato Gomezio)[1] i on Giovanni Boccaccio va celebrar les famoses lectures de la Divina Comèdia de Dante Alighieri[2]. D'aquesta època data la construcció i decoració de l'esmentat Chiostro degli Aranci (1432-1438).

Cosimo il Vecchio de Medici va proposar d'ampliar l'abadia dilatant-ne el perímetre fins a tocar la Piazza de la Signoria i va encarregar el projecte a l'arquitecte Filippo Brunelleschi[3], però la negativa dels pares benedictins a col·locar en algun lloc del monestir l'escut d'armes dels Medici va fer que aquest n'abandonés la idea. Així doncs, a l'abadia es troba des de fa segles només l'escut d'armes del marquès Ugo di Toscana, visible tant al portal de la via Ghibellina, com a sobre de l'altar major[4] de l'església.

Hipòtesis i preguntes

El 978, quan es va bastir la Badia Fiorentina, encara no existia la bandera catalana (o almenys no en tenim constància). La primera ensenya catalana que coneixem és la decoració barrada en groc i vermell de la tomba d'Ermessenda de Carcassona, que es troba a la catedral de Girona i que és datada del 1058. Per tant, tot el que podem fer són hipòtesis i preguntes. Seria l'escut d'armes d'Ugo di Toscana una invenció posterior? Estaria la Marca Toscana vinculada a la Marca Goda o Hispànica a través del duc de la Provença? Adoptaria algun dels successors d'Ugo di Toscana la bandera catalana com a part del seu escut? Aquest escut, passaria del daurat al blanc quan Florència es va convertir en república l'any 1197?

Algunes relacions amb la corona catalana

Tot just és en aquesta època quan els comtats catalans es desvinculen del vassallatge de l'imperi carolingi i comencen a definir la seva pròpia identitat, exercint una forta influència en d'altres llocs d'Europa. Ugo di Toscana va ser coetani de l'occità Gerbert d'Orlhac (938-1003), el futur papa Silvestre II (999-1003). Aquest papa es va formar a la cort del comte Borrell II (927-992) i al monestir de Santa Maria de Ripoll. En un viatge a Roma el 969 seguint el comte Borrell II en peregrinació, Gerbert coincideix amb l'abat Garí, qui, acompanyant el comte Oliba Cabreta, visitava el papa per confirmar uns privilegis per als monestirs catalans. Des d'aleshores, Gerbert i Garí mantindran correspondència.

L'historiador Miquel Coll i Alerntorn[5] fa constar una trobada entre Hug de Toscana i l'abat Garí de Sant Miquel de Cuixà, persona molt vinculada a la casa comtal catalana. L'abat Garí, el 988, va tornar a partir dels comtats catalans amb el comte Oliba Cabreta (pare de l'Abat Oliva) cap a Roma i Jerusalem. El comte Oliba Cabreta va decidir retirar-se al monestir de Montecassino, molt a prop de Roma, on moriria dos anys després[6], mentre que l'abat Garí va prosseguir el seu viatge cap a Jerusalem, d'on tornaria el 993. Segons en Coll i Alentorn, el 993, estant l'abat Garí a Itàlia, obté una donació de béns del duc Hug de Toscana i de la seva muller Julieta per al manteniment dels monjos de Santa Maria la Llatina de Jerusalem. La generació posterior serà la de l'Abat Oliba (971-1046) i la comtessa Ermessenda de Carcassona (972-1058), que va començar a definir la identitat catalana i a la tomba de la qual apareix per primera vegada el conegut emblema català.

10. Escut d'armes del Marquès Ugo di Toscana. Fonts: Curiosità su Firenze:
Le celebrazioni alla Badia fiorentina per il "Gran Barone" Ugo di Toscana;
Centro Studi Independentisti Toscani
11. Fresc heràldic que recorda l'escut d'armes d'Ugo di Toscana.
Chiesa di San Martin del Colle,
Casciana Terme, sense datar. Font: Wikipedia italiana: Chiesa di San Martin del Colle

Altres palaus florentins amb escuts catalans:

El Palazzo Bargello o del Podestà (batlle)

Tot just davant de la Badia Fiorentina ens trobem amb el Palazzo Bargello, construït sobre algunes propietats de la Badia Fiorentina. Un cop vam entrar al pati d'aquest edifici gòtic, vam trobar una enorme quantitat d'escuts d'armes esculpits a les parets. Tots tenien un casc coronat amb un drac, a semblança del que va pertànyer a Jaume I el Conqueridor i que es guarda a l'Armeria Real de Madrid.

A les voltes de sota els porxos, també hi vam poder veure pintats uns escuts d'armes de quatre pals vermells sobre fons blanc, molt semblants als que havíem vist a la Badia Fiorentina d'Ugo di Toscana.

Així doncs, podem afirmar que el primer nucli medieval de Florència estava localitzat a la Badia Fiorentina i el Palazzo del Podestà, aixecats molt abans que la resta d'edificis medievals i renaixentistes que han fet coneguda Florència.

Aleshores podem preguntar-nos, què hi fan tants escuts i cascos semblants als de Jaume I al pati d'aquest palazzo? Per què apareixen aquests escuts d'armes de pals vermells sobre fons blanc que podrien atribuir-se a famílies vinculades a Ugo di Toscana?

12. Palazzo Bargello. Font: Wikipedia italiana: Museo nazionale del Bargello
13. Pati del Palazzo Bargello. Foto: 2015

14-15-16. Escuts d'armes esculpits i aplacats al pati del Palazzo Bargello. Foto: 2015
17. Escuts d'armes pintats a les voltes del pati del Palazzo Bargello. Foto: 2015

El Palazzo del Podestà va ser edificat quan Florència es va constituir com a ciutat lliure i es va crear la figura del capitano del popolo (capità del poble). El primer nucli, amb façana a la Via del Proconsolo, es va construir entre 1255 i

1345, i engloba el palau vell i algunes cases i torres de la Badia Fiorentina[1]. Som a la mateixa època en què Arnolfo di Cambio va canviar l'orientació de l'església de la Badia Fiorentina que hi ha al davant, la qual cosa vincula clarament els dos edificis en una sola operació urbanística i social. Podem conjecturar que en aquestes possessions davant de la Badia Fiorentina, s'hi mantenia una activitat política important, probablement vinculada als successors del marquès Ugo di Toscana. I això fou així fins que el 1540, amb l'arribada de Cosme de Medici, el govern de la ciutat es trasllada al Palazzo Novo o de la Signoria.

El Palazzo Davizzi, ara Davanzati
El darrer escut català que vam veure a Florència el vam localitzar en un fris ple d'escuts d'armes al dormitori principal del Palazzo Davizzi, on apareix clarament identificat com a Aragona i té quatre pals vermells sobre fons daurat. Es troba situat en una cantonada al costat de l'escut del Popolo de Firenze, representat per la Creu de Sant Jordi. Tots dos flanquejant l'entrada del dormitori.

18. Palazzo Davizzi-Davanzati. Foto: 2015
19. Gran saló al primer pis. Palazzo Davizzi-Davanzati. Foto: 2015
20. Dormitori de Francesco Tommaso di Davizzi i Catalana degli Alberti
amb un fris d'escuts d'armes afins a la família Davizzi. Palazzo Davizzi-Davanzati. Foto: 2015
21. Armes del Popolo de Firenze i armes d'Aragó flanquejant l'angle sobre la porta
Palazzo Davizzi-Davanzati. Foto: 2015

El palau és un bon exemple de l'arquitectura florentina medieval. Va ser construït cap a mitjans del 1300 per la família Davizzi, rics comerciants de l'Art de Calimala. El 1516 va passar a la família Bartolini i el 1578 va ser venut a Bernardo Davanzati, qui va fer posar l'escut d'armes de la família que es veu a la façana i va fer construir l'altana al tercer pis, en lloc dels merlets originals típics de les cases-torre medievals[1].

Hem descobert que Francesco Tommaso di Davizzi es va casar el 1395 amb Catalana degli Alberti o Catelana degli Alberti, també dita Monna Catalana o Monna Catelana[2]. No podem assegurar que aquests Alberti tinguin res a veure amb l'arquitecte renaixentista Leon Batista Alberti, tot i que, segons recerques desenvolupades per en Jordi Bilbeny, en realitat aquest arquitecte pertany a una família catalana.

De tot això podem formular que, abans dels Mèdici, el poder a la Toscana estava en mans del marquesos de la Toscana, i que com hem pogut observar eren molt propers a la casa comtal catalana. Posteriorment van ser els Mèdici qui van assumir el poder i van desplaçar aquest centre a la piazza della Signoria. Posteriorment els Medici van establir bones relacions amb la casa dels Borja i amb el regne de Nàpols.

Eva Jiménez
Xavi Llobet

Notes;
[1] Viquipèdia: Marca de Toscana

[2] Viquipèdia: República de Florència

[3] Your Contact in Florence: Badia Fiorentina

[4] Wikipedia italiana: Badia Fiorentina

[5] Wikipedia italiana: Badia Fiorentina

[6] Informa Giovani Italia: Badia Fiorentina

[7] Wikipedia italiana: Badia Fiorentina

[8] Miquel Coll i Alentorn: Textos i Estudis de Cultura Catalana: Història II; Barcelona: Abadia de Montserrat, 1992

[9] Viquipèdia: Abat Garí | Oliba Cabreta

[10] Wikipedia italiana: Palazzo Bargello

[11] Wikipedia italiana: Palazzo Davizzi-Davanzati

[12] ?Arsenio Frugoni?, Chiara Frugoni: Storia di un giorno in una città medievale. Roma-Bari: Laterza, 1997